

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1229

מסכת נדרים מ"ז-נ"ג ♦ כלים ה', א' - ה', ג'

בס"ד, י"ז כסלו תשפ"ג

השבוע בגליון

- ♦ משמעות 'דגה' ופירוש הפסוקים במכת דם
- ♦ האזהרה והעונש
- ♦ "דבר שיש לו מתיירין" הטעם הכפול של התקנה
- ♦ המאכל מותר מפני שהוא אסור...
- ♦ שני דברים דומים אינם מתבטלים

- ♦ ההבדל בין ממון 'ציבורי' לממון משותף
- ♦ רכוש 'ציבורי'
- ♦ האם גם "לא תטגן גדי בחלב אמו"?

- ♦ הגדרת הבעלות הממונית של בעלי חברה בע"מ
- ♦ הראשון שהקים חברה בע"מ
- ♦ לווה שאינו חייב לשלם
- ♦ "אפותיקי מפורש"
- ♦ בנק רשאי ללוות בריבית?

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

חוש ריח

איש כבר לא האמין לו.
הוא חושב שהוא רבי עקיבא, שיכול היה להבטיח שהקב"ה והים ערבים להחזרת חובותיו, לעג לו מאן-דהוא בשנינות.
אך הוא לא שת לבו לדבריהם, ידע ידע כי העתיד הוורוד מובטח לו אי שם במרחקים. כשהיו הנושאים דוחקים בו ומשתרגים על צווארו היה מעודד את עצמו בידיעה הכמוסה עמו על הדוד ההוא שמימי לא ראה.
לא דוד ממש, דוד של אמו. לפני שנים רבות סיפרה לו אמו בעיניים דומעות, כי יש לה דוד אי שם במרחקים. לפני המלחמה התגוררנו באותו רחוב. בעודנו ילדים שיחקנו תופסת. מי היה מאמין שכך חלפו השנים.
המלחמה חצתה את הכל, הוא והיא היחידים שנותרו מכל המשפחה. לאחר המלחמה נוצר ביניהם קשר טלפוני בו הבהיר לה הדוד כי מצא לו פינה להתבודד בה ביגונו ונא ונא תכבד את רצונו ותואיל להותירו בדד בלא ביקורים. אין הוא רוצה לראות איש. את כל מרצו הטביע במלאכה מפרכת מן הבוקר עד הערב, אשר היה בה כדי לבתק את פתילי מחשבותיו. כך נודע לה מפני יודעי דבר. פעם אחת צלצל הטלפון, אחרי עשרים שנות ניתוק. קול שבור בקע מן השפופרת: זוכרת? היום לפני ארבעים שנה

דף מז/ב ושניהם מותרין בדבר של עולי בבל
הגדרת הבעלות הממונית של בעלי חברה בע"מ
לפני שנים רבות נדרש בית משפט בבריטניה להתייחס לסוגייה משפטית סבוכה שלא נידונה לפני כן בערכאה כל שהיא.

הראשון שהקים חברה בע"מ: מעשה שהיה כך היה: סוחר עורות יהודי בשם אהרן סלמון החל לחשוש לגורלו, משנוכח בסוחרים שכשלו במסחרם ונושלו מביתם ומכל רכושם אשר נגבה ועוקל כתמורה לחובותיהם. הרהורים נוגים אלה גרמו לו להגות רעיון מבריק: הוא הגדיר את בית העסק שלו כ"חברה בערבון מוגבל".

לווה שאינו חייב לשלם: כאשר אדם חייב ממון חל "שיעבוד הגוף" ו"שיעבוד נכסים". שיעבוד הגוף היינו: מחויבותו האישית של הלווה לשלם את החוב. שיעבוד נכסים היינו: נכסי המלווה משתעבדים לחוב. אהרן סלמון זה, ביתק במעשהו את הקשר בין שיעבוד הגוף לשיעבוד הנכסים וגרם לכך שבית העסק שלו הפך ליישות עצמאית בעלת ממון, ונכסי בית העסק בלבד שועבדו לחובות העסק, אך שיעבוד הגוף לא היה על חובות אלו, שהרי אם גוף אין כאן, שיעבוד מנלן. לאחר מכן, אהרן רכש את מניות העסק ונהיה לבעלים המאושר של הישות האוטונומית הזו. כלומר, בעלת החובות היא 'החברה', והוא בעליה של החברה, אך נושים יכולים לפנות אל נכסי החברה בלבד שהרי לא הוא לווה אותם ומעולם לא התחייב לפרעם...

באחד הימים התממש חזון הבלהות שלו ובית העסק קרס. כשהתדפקו הנושים על דלתו השיב להם בתמימות כי הוא משתתף בצערם, אך אין לו כל קשר לחובות החברה. הפרשה התגלגלה בבתי משפט שונים, הגיעה עד לבית מושב הלורדים ולבסוף הוכרה המצאתו הידועה בכינוי "חברה בע"מ" - חברה בעירבון מוגבל. עירבון החברה להשבת חובותיה - מוגבל, אינו מתייחס לבעליה כי אם לנכסי החברה בלבד.

"אפותיקי מפורש": ההמצאה הזו מוכרת היטב בעולם ההלכה כבר אלפי שנים. גמרא ערוכה היא במסכת גיטין (מא/א) כי אפשר לעשות "אפותיקי מפורש", כלומר: הלווה מעמיד חפץ מסויים ומתנה עם המלווה כי מחפץ זה בלבד יכול המלווה לגבות את חובו [בגמרא מדובר על לווה המעמיד קרקע לפירעון ואומר: לא יהיה לך פירעון אלא מזו, ואם נשתדפה השדה הפסיד המלווה]. אין בכך חידוש גדול מפני שבעינינו ממון יכול אדם להתנות כל דבר-מה שיעלה על דעתו, ואם הסכימו הצדדים לדבר - הרי הוא תקף.

לעילוי נשמת

ר' **יעקב מנחם אדורם** ז"ל ב"ר בן-ציון וגיטל פרידמן הי"ד

נלב"ע כ"א בכסלו תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב **יחזקאל הרטמן** ז"ל

ב"ר שלום ז"ל

נלב"ע י"ח בכסלו תשל"ז

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **מאיר ברסלוינר** ז"ל

בן הרב מנחם מנדל זצ"ל נלב"ע י"ט בכסלו תשמ"ד
וזוגתו מרת **בלומה רבקה** ע"ה

בת הר"ר מנחם ראובן ז"ל נלב"ע י"ז בכסלו תשנ"ח
תנצב"ה

הונצח ע"י בנם ידידנו הר"ר **חיים דוד ברסלוינר** ומשפחתו שיחיו - רמת גן

לעילוי נשמת

הר"ר **פנחס יוסף איצקוביץ** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע ט"ז בכסלו תשנ"ט

תנצב"ה

הקימו, איפוא, אנשים אחדים חברה בע"מ, נניח בנק.

בנק רשאי ללוות בריבית? כעת הבנק מבקש ללוות כסף בריבית מיהודים. יש מן הפוסקים הסוברים שאין בכך איסור ריבית מן התורה! טעם הדבר: אין לווה שהתחייב אישית להחזיר את הכסף ולשלם את הריבית, אלא נכסי החברה בלבד מחוייבים להחזרת הכסף, ולא אסרה תורה לקחת הלוואה בריבית אלא על ידי אדם המתחייב בעצמו להלוואה (עיינין שו"ת מהרש"ג י"ד סימנים ג' - ה', שו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן כ"ח, שו"ת חלקת יעקב י"ד סימנים ל"ז - ס"ה - ע', ועוד).

בנק רשאי ללוות בריבית? כאשר נבקש לברר אם כשהבנק מלווה בריבית ליהודים בעליו עוברים על איסור תורה, הרינו נוגעים בשרשו של נידון רחב וענף ביותר שהתפתח במאות השנים האחרונות. לכאורה עלינו לקבוע שהדבר אסור, שכן הלווה מן הבנק מתחייב בעצמו להחזיר את הלוואה ואת הריבית. מי הם בעלי הבנק? השותפים שהשקיעו כסף בהקמתו? הרי לנו אנשים שחברו יחד להקים חברה ובשכל רב הצליחו להביא למצב שאינם ערבים אישית להלוואות שהם לוקחים באמצעות החברה אך הם דורשים ערבות אישית להלוואות שהם נותנים לאנשים פרטיים. מדוע שהדבר יהיה מותר? יש מהפוסקים שציידו כי אין בדבר איסור ריבית מן התורה מפני שבעלות על חברה בע"מ שונה מבעלות רגילה על ממון.

מהי בעלות 'רגילה' ומהי בעלות ש'אינה רגילה'? לשם כך הבה נתבונן בדברים הבאים.

ההבדל בין ממון 'ציבורי' לממון משותף: כשם שאדם אחד יכול להיות בעליו של חפץ מסויים, כך מספר בלתי מוגבל של אנשים יכול להיות בעלים משותף של חפץ. ברם, מבחינת החובות והזכויות אין הבדל בין בעלים יחיד לבין בעלים שותפים, מלבד העובדה שהשותפים חולקים ביניהם את החובות ואת הזכויות של החפץ לעומת הבעלים היחיד שכל הזכויות וכל החובות - שלו הן. שונה הוא ממון הנמצא בבעלות 'ציבורית', איש אינו יכול לקחת אותו לעצמו כי הוא שייך ל'ציבור', אך אי אפשר להצביע על אדם מסויים ולומר כי הוא הוא בעלים של הממון!

ברצוננו לברר, איפוא, אם יש אפשרות שממון לא יהיה שייך לאדם מסויים [בעלות יחיד] או לאנשים מסויים [בעלות שותפים] ובכל זאת לא יהיה הפקר, כי הוא רכוש 'ציבורי'.

רכוש 'ציבורי': ובכן הגדרת רכוש כ'ציבורי' מוזכרת במקומות אחדים בתלמוד לגבי "ממון בני העיר". כל המבנים הציבוריים שבעיר, דרכיה ונכסיה, שייכים לכל בני העיר! אם יתאספו כולם יחד ויחליטו למכור את עירם - החלטתם תקפה, אך כמובן שאיש מבני העיר אינו יכול למכור את חלקו לאדם שאינו מבני העיר. זאת, ועוד: ההשתתפות בנכסי העיר אינה דורשת קניין עם ההתיישבות במקום ואינה דורשת מכירה עם עזיבת אחד מבני העיר את המקום. הרי לנו ממון 'ציבורי'.

בגמרתנו אנו מתוודעים לכך כי יש גם ממון ציבורי בעל דרגות פחותות מ"ממון בני העיר". במשנתנו מבואר כי המודר הנאה מחבירו רשאי ליהנות מ"דבר של עולי בבל", כגון: בור שכרו יהודים שהתגוררו בבבל, כדי שבעלותם לבית המקדש יהיו להם מים לשתייה. בורות אלה מוקנים על ידם לכל ישראל. מה בכך? הן האדם שהדירו הנאה הוא חלק מעם ישראל! המפרשים מסבירים כי ממון ציבור זה מוגדר כ'הפקר' מבחינת ייחוסו לבעליו. אין לו בעלים מוגדר, לא אדם פרטי ואף לא אוסף של אנשים פרטיים; אין כל אפשרות בעולם למכור אותו ובכל זאת אין הוא 'הפקר' ואין אדם יכול לזכות בו לעצמו (ראה לשון הר"ן). אולם ראה לשון הרמב"ם בפירוש המשניות, ועיינין שו"ת חלקת יעקב שם).

בנידוננו לגבי חברה בע"מ דיינו בבעלות דוגמת "ממון בני העיר". יש מן הפוסקים שקבעו כי גם בעלות על חברה בע"מ אינה בעלות 'רגילה', שהרי אף אחד מן השותפים אינו יכול לעשות בה כחפצו. האם בעל מניות בבנק יכול למכור אפילו דלפק אחד? כמובן שלא. בעלותו, איפוא, מוגבלת לחלק ערטילאי בחברה, יש לו זכויות בחברה ותו לו. אותן הוא רשאי כמובן למכור, אך אין כאן בעלות רגילה. לפיכך יש מן הפוסקים שנקטו, כי חברה בע"מ המלווה בריבית, בעליה אינם עוברים על איסור ריבית מן התורה, כי אין זה נחשב שבעלי הבנק הם המלווים את הכסף (ראה חלקת יעקב שם, וראה במנחת שלמה שם שהביא דעה זו וחלק עליה בתוקף).

ראוי לציין כי דעת גדולי הפוסקים כי גם אם ריבית מן התורה אין כאן, ריבית מדרבנן יש ויש [הביאו הוכחות ברורות לדבר - ראה חלקת יעקב שם], ולפיכך יש לערוך "היתר עסקה", עליו הרחבנו במסכת בבא מציעא - ראה "מאורות הדף היומי" כרך ה' עמוד רכ"א.

דף מט/א ויבשלו הפסח

האם גם "לא תטגן גדי בחלב אמו"?

שלש פעמים ציוותנו תורתנו "לא תבַּשֵׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ" (שמות כג/ט, לד/כו, דברים יד/כא), כדי להורתנו כי בשר וחלב אסור לבשל יחד, אסור לאכול את המבושל יחד, ואסור ליהנות ממנו. חז"ל הוסיפו ואסרו גם עוף וגם אכילת בשר וחלב יחד אף על פי שאינם מבושלים.

בישול נעשה על ידי חימום מאכל מוצק מעורב בנוזלים. האם גם טיגון בשר בחלב נאסר מן התורה או רק בישול? בנידון זה נחלקו רבותינו האחרונים [ראה ערוך השולחן י"ד סימן פ"ז סעיף י' שהביא מדברי רש"י ותוספות הסוברים שטיגון אינו בכלל בישול].

נולדת. לא אשכח את אושרו של אחי - אביך. מזל טוב.

קול בכי שנוק סיים את השיחה.

כשבגר נזכר באותו דוד ומיזמתו החליט ליצור עמו קשר. התרגשות רבה שררה משני עברי הקו. זקנתו הפטיר הישיש.

- עד מאה ועשרים, דוד.

- אמך עודנה עמנו?

- כן, לא.

- טוב שהתקשרת. אתה קרוב המשפחה היחיד שיש לי בעולם. אנא שגר לכתובתי את פרטיך כדי שארשום אותך בצוואתי. בכספי אשר צברתי תחתן את ילדיך ואת נכדיך ויהיה זה זכרי בעולם. הוא נאלם דום, לא זו היתה כוונתו והוא לא העלה על דעתו כי לדוד יש על מה לרשום צוואה.

כשתקבל הודעה בדואר רשום תבין שכבר אינני כאן, וכל רכושי - שלך! היה שלום, סתם הדוד ולא יסף.

פעמים רבות היה חשק עז תוקפו לעלות על מטוס ולדפוק בהפתעה על דלת ביתו של הדוד, אך חזקה עליו הוראתו לבל יעשה כן. הצוואה הממתניתה היתה עבורה עוגן הצלה בסערות החיים. פרנסה לא הדמינה לו, הוצאות היו לו בשפע, ואיש לא האמין לו כי יבוא היום שבו יפרע את חובותיו בהינף יד.

הופעת הדוד על מפתן לבו העידה באלם על הפטירה. **לאחר** שהקיף חצי גלובוס הגיע אל בית החולים, טיפל בצרכי הקבורה וערך לו הלוויה כדת וכדין. לקבלן המצבות הורה להכין מצבה: פה נטמן הר"ר... אשר נשמת חייו נגדעה על ידי הנאצים ימ"ש, וסבל בדומיה את ייסוריו במשך ארבעים שנים.

רוח של בית עלמין - נזפת, קרה, גדושת תוכחה על בני-אדם שאינם מנצלים את דרכם מבית היולדות אל בית הקברות - הדפה אותו החוצה והלאה.

נהג מונית בהה בפתק שהושיט לו והובילו אל מעוננו של הדוד. הוא שפפש בכיסיו ומצא את המפתח שקיבל בבית החולים, וכשהרים את עיניו נתקף תדהמה. בית עלוב, ישן נושן, דהוי, גדר סדוקה, ועובה בכל פינה. הוא לא היה מופתע אם היה מגלה כי דודו חי בבית מידות מפואר, הרי עשיר היה, והנה... הוא התקרב באיטיות וגילה להוותו כי אפילו בית לא היה זה כי אם מעין שילוב לא מוצלח בין בקתה לצריף. בייאוש-מר דחק את הדלת העלובה וקול הריקתה נשמע באזניו כגיחוך על חלומותיו רבות בשנים.

קול נידוף העירו משנת-ביעותים. פרוץ גרום נדחק דיוך הזכוכית השבורה, וכשהבחין בו נמלט כל עוד נפשו בו. גנבים? כאן? התפלא לעצמו בעגמומיות, הלוואי היה מה לגנוב. הבוקר אור והוא יצא לסירוב בעיירה, כדי לדלות פרטים על הדוד העלום. איש המכבסה ניאות להקדיש לו מזמנו, שלף תמונה נושנה משכבר הימים והצביע על דודו עומד במרכזו של מגרש ריק, למרגלות מנופי ענק. שם, הצביע הכובס, על הקרקע ההיא הוא הצטלם, היכן שבנה את גורד השחקים בעיר הסמוכה. אומרים שהיה עשיר גדול, אבל זו רק שמועה. לא יודע. גדוש פליאה הוא נכנס אל סניף הבנק המקומי, הציג את המסמכים הדרושים וגילה כי בחשבון הבנק ממתניה לו 'ירושה' - קצבת הזקנה של החודש האחרון...

דלת הבקתה היתה פרוצה.

אי-סדר שרר בכל, חפצים הפוכים ותמונות שנתלשו מן הקיר גדשו את הריצפה, אך מאומה לא נעלם. המחזה חזר ונשנה במשך ימים אחדים, עד שהחליט לעשות מעשה. אם הם מחפשים כאן משהו - אני אמצא אותו. והוא מצא. ידית ברזל עקומה שהסתתרה מאחורי התנור, היתה דלת המסתורין לאוצר שמימי לא ראה.

חוש הריח של הגנבים היה סימן הדרך שלו.

★ ★ ★

פרשת יתרו:

"וּמִשָּׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבִית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשֶׁר אֲתֶם עָלִיתֶם אֶל הַר ה' וְאֵלֶיךָ וְאֵלֶיךָ אֲתֶם אֵלֶי וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּן בְּקוֹלִי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהֵייתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ. וְאַתֶּם תְּהִיוּ לִי מִמְלַכַת קְהָלִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֲלֶה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל."

והייתם לי סגולה מכל העמים.

אפילו חוש הריח של אומות העולם מצביע על כך; הללו שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו ומגביירים ומחזקים את הידיעה הברורה כי תפקיד לנו, לקיים את העולם; עם סגולה! האוצר אצלנו! רק לגלות ולהשתמש. לבירור על שיעור הדף היומי הקרוב לביתך, הנך מוזמן לפנות למוקד הדף היומי: 03-5775333.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93. דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף מח/א המודר הנאה מחבירו

התרת הנדר

מרבני הונגריה היה רבי יוסף נובל.

מעשה ואחד מבני עירו כעס על אחיו והדירו מלדורו על סף ביתו. ניסו אנשים לפייסו ולא עלה בידם, הלה עמד בנדורו ולא אבה להתירו.

יום אחד ישב האח המדיר בביתו והנה הוא שומע קול הלמות גרזן. יצא בבהלה וראה: פועל עומד והורס את מפתן הבית, והרב עומד על גביו. כשראהו הרב חיך ואמר לו: הותר הנדר, עתה יכול אחיך להכנס לביתך...

דף נ/א לא ניחא לי דאיתיהני בהדין עלמא

השפעה על הרבים

גמרתנו מספרת כי רבי יהודה אביו מרוד היה, עד שמעיל אחד שימש לו ולאשתו והיו יוצאים בו מן הבית לסירוגין.

בסנהדרין (נ/כ) נאמר שבדורו של רבי יהודה היו ששה מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה. נמצאת למד שמידת ההסתפקות במוטע של רבי יהודה השפיעה על כל בני דורו!... (מעייני החיים, כא).

דף נ/א אתא אליהו אידמי להון כאנשא

ציצד נהיה רבי עקיבא

טבע האדם, אומר הגר"ח שמואלביץ, להרגיש עצמו חסר כלפי מה שלמעלה הימנו. אולם, הדרך הטובה היא להסתכל באילו שהם למטה ממנו, ואז ירגיש את טובת ה' עליו וישמח בחלקו.

אכן, כאשר בא אליהו הנביא בדמות העני ואמר לרבי עקיבא ורחל כי אפילו קש אין לו כדי להציע תחת אשתו היולדת, אמר רבי עקיבא לרחל: ראי כי יש אנשים עניים מאיתנו. מיד אחר כך אמרה לו רחל: "זיל הוי בי רב" - לך היה תלמיד חכם. אם לא חסר כלום, יכול אתה ללמדו! מזה יצא רבי עקיבא!... **כמה** רבי עקיבא אבדו בגלל שחשו חסרים בענייני עולם הזה...

דף נא/א ובקירקני

צהלולים

רבי יוסף חיים מבגדד מפרש שקורקני זו הכוונה למה שנקרא בעברית "צהלולים", שנוהגות הנשים "בהוצאת קול בלבד בפה... שאין מוציאים תיבות אלא קול בלשון בלבד, שהוא עולה ויורד בתוך הפה בהוצאת הקול, כדרך של נשים לעשות כן בחתונה וכיוצא".

אין דרך אשת הנשיא לעשות צהלולים אלו, שהרי זה גנאי לה, ורק בר קפרא הצליח להביאה לידי כך (בן יהוידע).

דף נא/ב קטנים מתו גדולים לא מתו

מכת דם - רק בדגים קטנים

הרוגאצ'ובר, בעל צפנת פענח, כתב שיש לבאר שאכן רק הקטנים מתו, כמשמעות הלשון 'דגה' [כידוע בדברי אגדה ניתן לפרש שלא כביאורי חז"ל, כל שאינו נוגע להלכה]. החילוק הוא שמכת דם שלטה רק בדגה ששייכת למצרים. הוא מוכיח מדברי חז"ל במקומות שונים שדגים גדולים שבים אינם שייכים לבני המדינה, לעומת הדגים הקטנים. לפיכך רק הקטנים מתו ולא הגדולים... (שיירי צפנת פענח, עמוד קפ"א).

נידון זה מעשי ביותר הן לגבי יהודי העובד במקום נכרי, הרשאי הוא לטגן או לצלות בשר בחלב? אם הדבר אסור מן התורה, הן איסור התורה כולל מלבד האכילה גם את עצם פעולת הבישול ואסור לו לעשות כן! כמו כן נידון זה עשוי להיות בעל השלכות ממוניות כבדות משקל במקרה שבשר נצלה בטעות עם חלב או טוגן עמו בטעות, האם מותר למכרו לנכרי? אם טיגון וצליית בשר בחלב אסורים מן התורה, הרי גם ההנאה מהם אסורה ויש להשליכם!

לומדי הדף היומי יתמהו בוודאי, נידון זה כיצד התפתח? הן מפורש בגמרתנו כי הנודר שלא יהנה "מן המבושל", רשאי לאכול צלי! הרי לנו כי צליה וטיגון אינם כלולים ב"בישול"! ובכן, הערוך השולחן (שם) מבאר כי בלשון בני אדם אכן "מבושל" הוא מאכל שבושל ולא מאכל שנצלה או טוגן, ואילו נידונו הוא האם בלשון התורה "בישול" כולל גם צליה וטיגון.

שמה נאמר כי נביא ראה מדיני השבת, שבה מלאכת "מבשל" כוללת את כל אופני הבישול והאפיה למיניהם? גם מכאן אין להביא ראייה שהרי אפילו המתוך עופרת בשבת חייב משום מלאכת "מבשל" שעיקרה: חימום דבר באש. כלומר, מלאכת "מבשל" קיבלה את שמה ככל אבות המלאכות של שבת שנקבעו לפי הפעולות שנעשו במשכן וכל הפעולות הדומות להן הן תולדותיהן.

עלינו לברר, איפוא, אם בלשון התורה "בישול" כולל גם צליה וטיגון.

ובכן הפרי חדש (יו"ד סימן פ"ז ס"ק ו) סבור כי טיגון בכלל בישול, וראייה עמו. הרי קרבן פסח אינו נאכל אלא צלי ואף אסרה תורה לבשלו (שמות יב/ט): "אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱוָשֶׁל מִבְּשָׁל בְּמַיִם כִּי אִם צָלִי אֵשׁ". והנה בחומש דברים (ז/טז) נאמר על קרבן פסח "ובשלת ואכלת!" הרי לנו כי בתורה המילה "בישול" מכוונת גם לצליה, ומכאן שכשנצטוונו "לא תבשל גדי בחלב אמו", כוונת התורה לכל סוגי הבישול האפשריים.

אולם החוות דעת (שם ס"ק א) דוחה את ראייתו - אימתי מפרשים מילה במובנה הרחב יותר? רק כאשר אין ברירה. כגון: בכתוב התורה (במדבר כא/כו) "ויקח את קַל אֶרְצוֹ מִיָּדוֹ" על כרחנו יש לפרש שלקחה מרשותו ולא מיזדו ממש. לפיכך בקרבן פסח שחובה לצלותו, ודאי שכשאמרה תורה "ובשלת ואכלת" כוונתה לצליה, אך לגבי בשר בחלב שאין חובה לפרש כי "בישול" כולל צליה אין לנו אלא את לשון הפסוק, ולפיכך מן התורה לא נאסר אלא לבשל בשר בחלב, אך צליה וטיגון לא נאסרו.

בעל יד אברהם (בהגהותיו לשולחן ערוך, סימן פ"ז סעיף א) דוחה את דברי החוות דעת ואף תמה עליהם; הן בסוגייתנו נאמר מפורשות כי "בישול" של תורה כוונתו גם לצליה. בגמרתנו מובאת דעת רבי יאשיה החולק וסובר כי הנודר מן המבושל אסור גם בצלי, והגמרא מביאה "זכר לדבר" מכך שנאמר בדברי הימים (ב' לה/ג) לגבי קרבן פסח: "ויבשלו הפסח באש כמשפט". מכאן ש"בישול" של תורה כולל גם צליה! [למעשה הגמ' אומרת שאין זה טעמו של רבי יאשיה שכן לשון תורה לחוד ולשון בני אדם לחוד. ובירושלמי - מובא בר"ן וברא"ש כאן - נאמר שאכן זהו טעמו של רבי יאשיה, שהולכים אחר לשון תורה].

אכן מפורש במדרכי (תענית, סימן תרל"ב) שכשאסרו לאכול בסעודה המפסקת שבערב תשעה באב שני **תבשילין**, האיסור כולל גם מאכל צלוי, כנאמר "ויבשלו הפסח", וכך נפסק להלכה (רמ"א בשולחן ערוך או"ח סימן תקנ"ב סעיף ג).

השאלה המתבקשת היא, מדוע באמת הסיקה גמרתנו שבישול כולל צליה מן הפסוק שהובא לגבי קרבן פסח? הן הוסבר למעלה כי פירוש רחב למילה ניתן רק בלית-ברירה, ומאחר שקרבן פסח נצלה בלבד, חובה לפרש כי "ויבשלו את הפסח" היינו צליה, אך מניין שכאשר אדם נודר מן המבושל יש לפרש שכוונתו גם לצליה?

היד אברהם מסביר כי טעות היא לפרש שיש מילים בתורה שאותן אנו מבארים במובן הרחב בלית-ברירה, וכגון: הפסוק "ויקח את כל ארצו מיזדו", מדוע השתמשה התורה בלשון לא מדויקת ולא כתבה "ויקח את כל ארצו מרשותו" וכדומה? על כרחך שבכך מלמדתנו התורה כי "מידו" היינו גם ברשותו! גם לגבי קרבן פסח בו השתמשה התורה בלשון "בישול", הרי היא מורה בכך כי המילה "בישול" כוללת בתוכה גם צליה, אחרת לא היתה נוקטת בלשון זו, ולפיכך באמור התורה "לא תבשל גדי בחלב אמו", כוונתה הן לבישול והן לצליה.

דף נא/ב אלא והדגה אשר ביאור מתה קטנים מתו גדולים לא מתו

משמעות 'דגה' ופירוש הפסוקים במכת דם

גמרתנו מוכיחה כי המילה "דגה" בלשון התורה כוללת גם דגים גדולים, שהרי במכת דם שניחתה על המצרים נאמר (שמות ז/כא): "וְהַדְּגָה אֲשֶׁר בְּיַאֲר מַתָּה" ואין כל ספק כי הדם שהמית את הדגים לא הבחין בין גדולים לקטנים.

שאלה מעניינת על גמרתנו עוברת מדור לדור ומידי פעם מיושבת באורח אחר, כפי שמקשה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (נדרי זריזין): "לכאורה יפלא למה הביא הש"ס הפירכא מסיפא מגוף המכה ולא הביא קרא המוקדם". כלומר: הן כבר באזהרתו של משה רבינו לפרעה כי אם לא ייטיב יהפוך היאור לדם הוא אמר לו (שם י"ח): "וְהַדְּגָה אֲשֶׁר בְּיַאֲר תָּמוּת וּבְאֵשׁ הַיָּאֵר", מדוע הגמרא אינה מביאה ראייה מפסוק זה אלא נזקקה לפסוק אחר המתאר את מכת הדם שאירעה במצרים?

האזהרה והעונש: הגאון רבי שכמה קלוגר זצ"ל מבאר באופן הבא: מתחילה נגזר על המצרים שרק מי היאור הסמוכים לגדה יהפכו לדם, אך בסופו של דבר נענשו שכל מימי היאור התדממו. זאת מניין? ובכן שתי ראיות הוא מביא מן הפסוקים. בהתראת משה רבינו לפרעה נאמר "ונהפכו המים אשר ביאור לדם... ונלאו מצרים לשמות מים מן היאור". כלומר: "המים אשר ביאור" - יהפכו לדם ולא כל המים, ולכן "נלאו מצרים לשמות מים מן היאור" - יהיה עליהם לעמול קשה עד לאות כי בגדות היאור המים יהיו דם ויהיה עליהם לדלות מים ממרכזו. ואילו בפסוק המתאר את העונש כבר נאמר "ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם... ולא יכלו מצרים לשמות מים מן היאור". בסופו של דבר "כל המים אשר ביאור" נהפכו לדם, והמצרים "לא יכלו" בשום פנים ואופן לשמות מים מן היאור...

מעשה מובן היטב מדוע הגמרא אינה יכולה להוכיח מן הפסוק הראשון ש"דגה" מתייחס גם לדגים גדולים, שהרי בפסוק הראשון משה רבינו הזהיר את פרעה ובאזהרתו התייחס רק למים שבגדות היאור. במים אלה שוחים רק דגים קטנים, הגדולים שוהים במים עמוקים יותר ואין פלא שרק הקטנים ימותו ולא הגדולים. ברם, מן הפסוק השני בו מתוארת המכה בפועל, שכל מי היאור נהפכו לדם וגם פסוק זה נוקט בלשון "הדגה", הרינו למדים ש"דגה" היינו גם דגים גדולים כי אם כל מי היאור הפכו דם, על כרחך שגם הגדולים מתו...

מהר"ל דיסקין (בחיידושי לתורה) ביאר כי את אזהרתו של משה לפרעה ניתן היה לפרש גם אם נניח ש"דגה" מתייחסת לדגים קטנים בלבד; משה הזהירו **אפילו** "דגה", דגים קטנים, לא יהיו לכם לאכילה כי כולם ימותו. ברם, בפסוק הבא המתאר את שכבר התרחש ואין בו מסרים של אזהרה ואיום, מדוע נקטה התורה בלשון "דגה" אם "דגה" הם רק דגים קטנים? על כרחך ש"דגה" כולל דגים גדולים וקטנים...

רבה של ללוב, רבי חיים הכהן רפפורט (מים חיים, קונטרס אוצרות חיים, וארא, אות ד) הסביר את הדברים בדרך מעניינת: מניין לגמרא שכל הדגים מתו? שמה אכן רק הקטנים מתו ולא הגדולים וממילא אין כל הוכחה ש"דגה" היינו גם דגים גדולים!

שמה תאמר, אין הגיון שימותו הקטנים בלבד? ובכן הן כל מעשה הפיכת היאור למים היה נס מופלג, וכיצד נדע מה בדיוק התרחש שם באותו נס, אולי נגזר כי במכת דם רק הדגים הקטנים ימותו ולא הגדולים? לפיכך לא הוכיחה הגמרא ש"דגה" מתייחס גם לדגים גדולים כי אם מן הפסוק השני המתאר את הנס הגדול שאירע... לו היה מתרחש נס נוסף, שרק הדגים הקטנים מתו ולא הגדולים הפסוק היה מפרש זאת ומדגיש את הדברים, ומשסתם וכתב "והדגה אשר ביאור מתה", על כרחך שכל הדגים מתו...

דף נב/א ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם

"דבר שיש לו מתירין" הטעם הכפול של התקנה

את המאמר הנוכחי, ושני מאמרים בגליון הבא נקדיש למחלוקת הראשונים המפורסמת על אודות הכלל ש"דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל".

המאכל מותר מפני שהוא אסור... במאמר זה נחזה בדבר-פלא: מאכל אסור באכילה שנהיה מותר באכילה מפני שרובץ עליו איסור נוסף! תוך כדי הדברים נפרט את מחלוקת הראשונים ונתבונן בהשלכותיה, ובמאמרים הנוספים נשתאה להוכיח כיצד התפשטה מחלוקת זו ושלחה שורשים למחוזות שונים. מעשה שהיה כך היה.

ביצה שהוטלה ביום טוב התערבה בניצים אחרות: תרנגולת הטילה ביצה ביום טוב. ביצה זו אסורה במאכל עד מוצאי יום טוב, כתקנת חז"ל המפורסמת בפתיחת מסכת ביצה: "ביצה שנולדה ביום טוב... בית הלל אומרים לא תאכל" (עיי"ש בגמרא בטעם האיסור). כעבור זמן מה אחד מבני הבית נטל את הביצה בלא משים והניחה בתוך קערת ביצים שהוטלו בערב יום טוב ובני הבית התכוונו לבשולן ולאכלן ביום טוב. כל הנסיונות

לאתר את הביצה האסורה עלו בתוהו, ועתה לפנינו ביצה אסורה מעורבת בסל ביצים כשרות.

"דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל": הלכה ידועה היא כי מאכל אסור שהתערב ברוב מאכל היתר - הרי המאכל האסור בטל ברוב מאכלי היתר וגם הוא מותר באכילה. מעתה, לכאורה מותר לאכול כל אחת מן הביצים שבקערה, כי הביצה האסורה בטלה ברוב הביצים הכשרות שבקערה. "לכאורה" אמרנו, כי למען האמת הוא אינו רשאי לאכול אף ביצה עד מוצאי יום טוב, לאור תקנת חז"ל ש"דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל". כלומר, חז"ל הורו שאם בעתיד אפשר יהיה לאכול את המאכל האסור בלא הזדקקות לביטול ברוב - הרי הוא נותר באיסורו אף על פי שהוא מיעוט איסור ברוב היתר, ויש להמתין עד שיפוג איסורו. לפיכך, מאחר שבמוצאי יום טוב הביצה כבר לא תהיה אסורה, אסור לאכלה ביום טוב. הוספת פרט אחד לסיפור עשוייה להפוך את הקערה על פיה.

הביצה גם "טריפה": נניח שעל הביצה שנולדה ביום טוב רבץ איסור נוסף, איסור "טריפה", מפני שהיא נולדה מתרנגולת "טריפה" וכשם שאסרה תורה אכילת בעל חיים טריפה, כך גם אסור לאכול את היוצא ממנו. שני איסורים, איפוא, על הביצה המעורבת עם הביצים הכשרות: "טריפה" ו"ביצה שנולדה ביום טוב".

הפרי מגדים (שער התערובות חלק ג' אות ב' ד"ה דבר שיש לו) כותב כי לפי צד אחד במחלוקת הראשונים - שמיד נפרט - ביצה זו תהיה מותרת לאכילה כבר ביום טוב מפני שהיא "טריפה"! הא כיצד?

ובכן שני טעמים נתנו הראשונים להוראת חז"ל ש"דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל".

עד שתאכלנו באיסור - תאכלנו בהיתר: רש"י (ביצה ג/ב) מפרש: "עד שיאכלנו באיסור - יאכלנו בהיתר". כלומר, הן אמת ששורת הדין נותנת שהמאכל האסור יתבטל כבר עתה ברוב היתר, אך מפני שבעתיד אפשר לאכול מאכל זה כשעילת איסורו פגה ממנו, **תקנו** חכמים שלא יתבטל האיסור על ידי ביטול ברוב.

שני דברים דומים אינם מתבטלים: ואילו הר"ן מפרש: הסיבה שהורו חכמים ש"דבר שיש לו מתירין לא בטיל" היא מפני ששני דברים דומים אינם יכולים להתבטל זה בזה. כלל זה ידוע בתואר "מין במינו לא בטיל" [רבי יהודה פוסק כלל זה להלכה וחכמים חולקים עליו, אך הר"ן מסביר כי במקרה כגון דין הם מודים לו כי גם לדבריהם "היתר בהיתר לא בטיל"]. כלומר, ביטול ברוב מתקיים על ידי שהרוב והמיעוט הם שני ניגודים, או-אז הרוב גובר על המיעוט ומבטל את הגדרותיו. ברם, במקרה זה הניגוד בין הרוב למיעוט אינו חזק מספיק כדי ליצור שני צדדים, מפני שהמאכל האסור עומד גם הוא להיות מותר, הוא "מין במינו" - מאותו מין, מאותו סוג, של המאכל המותר, ולפיכך לא נוצרה כאן ניגודיות חזקה דיה המסוגלת להפעיל את הכלל "ביטול ברוב" [כשם שהכל מבינים שביצה כשרה שהתערבה בביצים כשרות אינה בטלה ברוב...].

עתה נשוב לביצת הטריפה שנולדה ביום טוב ונמצא כי דינה תלוי במחלוקת הראשונים.

לפי רש"י הסובר שחכמים תקנו "דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל" מפני ש"עד שתאכלנו באיסור - תאכלנו בהיתר", אין לאכול את הביצה שהיא "טריפה" ו"נולדה ביום טוב" עד מוצאי יום טוב, שכן, במוצאי יום טוב יתבטל לחלוטין איסור "נולדה ביום טוב", וכל מאכל שאיסורו עומד לפוג מעצמו הורו חכמים שאיסור זה לא יתבטל ברוב היתר.

אולם, לפי הר"ן הסובר שחכמים הורו זאת מפני שאם האיסור עומד לפוג לא יכול לחול "ביטול ברוב" לפי ששני המאכלים אינם מנוגדים זה לזה עד כדי שיווצרו שני צדדים, הרי ביצה זו מותרת באכילה כבר ביום טוב, כי איסור ה"טריפה" שעליה לא יפוג מעצמו לעולם... והרי לנו ביצה בעלת ניגוד בוהק לביצים הכשרות ויבוא הכלל "ביטול ברוב" ויתיר את אכילתה... (ועיין בשולחן ערוך יו"ד סימן ק"ב סעיף א' ובט"ז ס"ק ה').